

Den levende musik-, danse- og dragttradition på Fanø

Musik og dans har i århundreder været en hjørnesteen i Fanøs kultur. Øen er det eneste sted i Danmark, hvor en lokal musik-, danse- og dragttradition stadig praktiseres og udvikles – levende, som en del af hverdagen.

Hvordan traditionerne praktiseres i dag

I dag spilles Fanømusikken over hele landet og er en fast del af det danske spillemands- og folkemusikrepertoire. Musikken er især blevet ført videre af en lille kreds af musikere, som hver især har sat deres tydelige præg på spillestil, rytme og frasering. Det er en tradition, der ikke kan læres gennem noder alene, men kun gennem samspil og mesterlære.

Violinen er stadig det centrale instrument, men også klaver, harmonika, mandolin, bas og cello bruges i dag. Spillestilen er særlig og skiller sig ud ved sin frie rytmik og uventede betoning – et udtryk, der trodser klassisk violinundervisning og teori.

Børn og unge på Fanø lærer både violinspil og de traditionelle danse – Sønderhoning, Fannik og Rask Sønderhoning. Danseglæden lever videre til familiefester og andre begivenheder, hvor Fanødanse hører til. Til ballerne på øen danses der fra aften til den lyse morgen, og af de over 100 kendte melodier spilles omkring 80 stadig flittigt.

Dragterne og deres brug

I mange gamle familier i Nordby og Sønderho findes stadig de traditionelle dragter, som er gået i arv gennem generationer. De bæres med stolthed ved optogene til Fannikerdag og Sønderhodag, hvor brudepar, brudepiger, svende og op til 150 gæster deltager i fuldt festtog. På Møllebanken i Sønderho og på festpladsen i Nordby danser bruden i den gamle dragt med blomstersmykket krone. Her gennemføres det særlige bruderitual med tre stykker musik og tre danse, ledsaget af den søde, den sure og den bitre drik – en skik, der stadig bruges ved lokale bryllupper.

Fanødragten tages også frem ved kirkelige højtider som dåb, konfirmation og bryllup. Dragter kan lånes gennem Fonden Gamle Sønderho eller Fannikerdagen og er blevet brugt ved særlige lejligheder, som Sønderho Fuglekøjes jubilæum eller udnævnelsen af Vadehavet til UNESCO Verdensnaturarv. At bære dragten og danse Sønderhoning er en særlig oplevelse – de tunge uldskørter svinger med i runddans, og pludselig føles trinnene lette.

Historie og baggrund

I Sønderho blev den traditionelle musik gennem fem-seks generationer ført videre af familien Sonnichsen/Brinch, og indtil omkring 1900 blev den spillet til dans i byens dansestuer. I anden halvdel af 1800-tallet havde Sønderho, med sine 800-1000 indbyggere, hele fem dansestuer. Her kunne børn danse søndag eftermiddag, og de unge og voksne om aftenen.

Fanødansene bygger især på den gamle Polsdans – en tretrins pardans i rundkreds – som kom til Skandinavien i 1600-tallet med polske soldater. Sønderhoning har både en march- og en runddansdel, mens Fannikerdansen fra Nordby kombinerer dans på stedet med runddans. En nyere variant er Rask Sønderhoning, der kun består af hurtig runddans. Slægtskabet kan stadig spores i den svenske Polska og norske Springdans.

Fanømusikken adskiller sig markant fra resten af Danmark og bærer tydelige spor af søfolkenes rejser. Nyere forskning viser, at mange melodier er inspireret af hollandsk, tysk, britisk og skandinavisk musik. Dragten udviklede sig ligeledes gennem søfolkenes hjembragte silker fra Østen. Fra 1700-tallet blev Fanødragten et særpræg, og den sidste kvinde, der bar den dagligt, døde først i 1976.

Videreformidling og overlevering

Fanømusikken kaldes ofte 'hjertespil' og kendetegnes ved en særegen rytme. Den kan kun læres gennem mesterlære, hvor violinspillet gives videre fra generation til generation. Først af Sonnichsen-slægten og senere af Brinch-familien, med Søren Larsen Brinch og Frits Brinch som centrale skikkelser. Nodeblade alene rækker ikke – det er spillestilen, der gør forskellen.

I dag underviser spillemand Peter Uhrbrand musikere i den særlige spillestil, og en lille gruppe unge har taget udfordringen op. Op til Sønderhodag og Fannikerdag tilbydes danseundervisning, hvor mange gæster prøver kræfter med de enkle, men krævende trin. Også interessen for dragten er voksende. Flere unge kvinder vælger at sy deres egen dragt, og om vinteren holdes kurser i dragtsyning. Tidligere blev dragterne syet af lokale sypiger, og forskelle i teknikker og mønstre kan stadig spores i dag.

Hvad sker der fremover

Den unge generations engagement lover godt for fremtiden. Der er flere års ventetid på at blive brudepar ved Sønderhodag eller Fannikerdag, og interessen for at deltage er stor. Foreningerne arbejder dog på at sikre, at de unge også engagerer sig i det omfattende praktiske arbejde bag festlighederne.

Fanømusikken udvikler sig stadig. Nye grupper som 'Det yderste hav' har sat tekster til gamle melodier, og gruppen har præsenteret musikken på danske småøer. Andre projekter, som 'Mellem 2 gavle', bygger på historiske bånd til øen Føhr. Samtidig komponerer Peter Uhrbrand ny musik med udgangspunkt i traditionen.

Udøvere og publikum

Interessen for Fanøs levende kulturarv er stor – både blandt de fastboende og de mange gæster fra ind- og udland. Hver sommer samler Sønderhodag og Fannikerdag flere tusinde besøgende. I 2025 deltog omkring 800 tilskuere på Møllebanken ved Sønderho Mølle og 200 gæster til bal i forsamlingshuset. Musikken udøves af både børn og voksne, og mange børn lærer Sønderhoning allerede som små gennem undervisning og ballerne i Sønderho.

Referencer:

1. Video: Fanøs dragt- musik- og dansetraditioner [Sønderhomusik | Fonden Gl. Sønderho](#)
2. Fonden Gamle Sønderho www.fondengamlesonderho.dk
3. Fannikerdagen www.fannikerdagen.dk
4. Video: Sønderhobal i Sønderho Forsamlingshus (70'erne) Spillemænd Søren Lassen Brinch og Frits Brinch <https://www.youtube.com/watch?v=GrgSN4gliYs&t=252s>
5. Video: Lyset i Sønderho <https://www.youtube.com/watch?v=5cltvP5psck> (de sidste 21 minutter handler om Sønderhodag)
6. Hugo Hørlych Karlsen og Petra Vestergaard Pedersen: Sønderhoning. Dans mellem ebbe og flod. NordØsten NordOsten Books 2016. [Sønderhoning | nordosten.dk](#)